

PAAVO
RINTALA

ΡΟΓΗΝΑΡΙ
ΡΥΠΙΣΕΛΛΑ
ΤΟΡΙΛΛΑ

ΡΑΑΒΟ
ΡΙΝΤΑΛΑ

ΡΟΓΓΑΡΙΑ
ΡΥΠΠΙΣΕΛΛΑ
ΤΟΡΙΛΛΑ

Paavo Rintala

Porvari Punaisella torilla

SAGA Egmont

Porvari Punaisella torilla

Cover image: Shutterstock

Copyright © 1984, 2020 Paavo Rintala and SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726546958

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com - a part of Egmont,
www.egmont.com

Suurmiesten kanssa ystäväystyminen onnistuu harvoin. Se olisi tehtävä silloin kun nämä eivät ole vielä suurmiehiä, ponnistelevat vasta yleisen kansalaismielipiteen akanvirrassa. Tai siinä vaiheessa jolloin he ovat jo entisiä suurmiehiä, nousunsa ja tuhonsa kokeneita. Muunkaltaiset ystäväystymiset johtavat pinnalliseen kontaktiin, ja siltä pohjalta suurmiehistä kirjoittaminen luiskahtaa kurjensaareiluksi.

On kolmaskin mahdollisuus. Jos suurmies on poliitikko. Näille saattaa tulla tilanne jossa maireilijat, asiantuntevat tahot ja muut oikeassa olijat jotka ovat suurmiestä piirittäneet, äkkiä kaikkoavat, alkavat karpästellä jonkun toisen ympärillä.

Mutta Oulun herra ei ollut poliitikko. Enkä tuntenut häntä hänen akanvirran vaiheissaan — liekö hänen kohdalleen sellaista sattunut — enkä myöhemminkään muuten kuin pelkän hyvän veljen etäisyydeltä. Kun kuitenkin onnistuin pääsemään kerran tätä minua kiinnostavaa suurmiestä lähelle, mahdollinen liehakointini siinä tuskin auttoi, tapahtuihan se vaiheessa, jolloin tungos hänen ympärillään oli sankka kuin muillakin mahtimiehillä.

Minua auttoivat Oulun herran harrastukset. Niissä hän poikkesi kaltaisistaan. Hän oli innostunut pyhiinvaelluksiin. Keskiajalla se oli ollut ruhtinaiden ja lääninherrojen mielipuuhaa, mielenlennys kun somasti yhdistyi taloudelliseen hyötyyn. Oulun herran pyhiinvaellukset tähtäsivät enempään. Hän oli kiinnostunut myös oman kirkkokuntansa ja poliittisen maailmankatsomuksensa ulkopuolisista pyhänjäännöksistä, pyhistä tapahtumista ja pyhimyksistä. Se oli jotakin uutta, yhtä ennakkoluulotonta kuin jos keskiajalla ritari olisi mielinyt vaeltaa Mekkaan.

Kun vielä mainitsen, että pyhiinvaellus tehtiin Neuvostoliittoon, ja että sen kohteena oli Leninin pyhä elämä ja pyhät teot sekä rauha johtavan kommunistisen

maailmanvallan sanoittamana; rauha ja ystävyys, ihmisten veljeys ja keskinäinen hyvä tahto — uskontokuntien, vuorisaarujen, suurten vallankumousten ja YK:n mieltä ylentävät ihmeellisyydet, joita valaistut julistavat meille syntisille, tämä riittää johdannoksi.

1.

Herrasmiehen ominaisuuksista

Kaikki tuntevat Canterburyn tarinat, Tabard Innin seurueen.

Kolmesataa vuotta myöhemmin sen kokoontumisen jälkeen toisen saarivaltakunnan kirjailija Ihara Saikaku kertoo eräästä toisesta seurueesta. Kun Edon (Tokion) muuan mahtimies saapui Kiotoon katsomaan maineikkaan teatteriryhmän neljä päivää kestävästä No-näytelmästä, hänellä oli mukanaan henkilöäkäri, oma räätäli, konfutselainen mietiskelijä, ulkomaankauppaa harjoittava liikemies, runoilija, soittaja ja lisäksi Kiotosta hankitut viihdyttäjät.

Jälleen kolmesataa vuotta myöhemmin, kun Oulun Heikki liikkui Suomen hallituskaupungissa, hänen kantajoukkonsa oli pienin muunnelmin edolaisen kollegansa seurueen kaltainen. Räätäliä oululainen ei tarvinnut, ja konfutselaisen mietiskelijän sai korvata milloin mitäkin julistava yhden asian profeetta, joista pääkaupungeissa ei koskaan ole puutetta.

Saikakun mukaan Edon suurmies hankki seurueensa viihdyttäjiksi Kioton elegantista ilotalosta kirsikkatyttöjä sekä oppineita nuorukaisia sikäläisestä Ateenan koulua vastaavasta poikatalosta. Oulun herran seuruetta henkevöittivät pääkaupungin sivistyneet rouvat ja eräät yliopiston professorit, täällä kun ei — kuten ei muuallakaan Euroopassa — ollut 1600-luvun Kioton kirsikkatyttöjen kaltaisia hienostuneita, samalla oppineita naisia — kaikki sellaiset oli kilvan naitu miehelään. Eikä ollut poikiakaan.

Kilpailu opiskelupaikasta ja tulevasta ammatista oli kiristynyt, nuoret miehet nääntyivät tentteihinsä, nuoruudelle ei jäänyt sijaa kuten Heikun opiskeluvuosina. Ja niin kutsutut vapaat naiset taas, mitä ne olivat: entisiä ja nykyisiä julkimuksia ynnä muita kuva- ja sanaroinan pinnallaan kelluttamia kokkariluutia. Tokion rikkaan seurueeseen kuului lisäksi tulennielijä, astrologi ja hieroja. Niistä Oulun herra tarvitsi vain hoviastrologia joka vaihtelevalla menestyksellä ennusti vanhuuttaan itsevaltiaan presidentin suopeat hetket ja kiukun purkaukset. Tokiolaisen teatterivaeltajan intimiteettisuojusta huolehti taitava samurai, tarpeen tullen miekalla, kun kapakkastrategit, poliittiset urkkijat ja muut asiantuntevat tahot tuppautuivat lähelle. Oululainen ei tarvinnut samuraita. Hän viihtyi seurueineen vain paikoissa joiden henkilökunta osasi ilman eri käskyä ja maksua karkottaa julkisuuden perskärpäset, sob-sistersit ja muut human interest stories -tahot, niihin luettuna aikamme Golgatan Olgat, nuo sulottomat feministit, Hiroshiman tuholla uhkailevat rauhantaistelijattaret sekä ekologiset naisprofeetat ynnä muut münzeriläiset, Zwickaun hurmahenget ja etenkin hengettäret.

Oululaisen seurueeseen liittyi joskus samaa mahtailun sävyä josta Ihara Saikaku kertoo, varsinkin jos sitä joutui katselemaan uteliaan ja kateellisen sivullisena, ravintolasalin vieruspöydistä, ja varsinkin silloin kun maalari Sopenen ikiomassa Metsäsianpään kantapaikassaan intoutui falstafoimaan eli samaisti itsensä sir Hannuun ja oululaisen prinssi Heikukseen. Sellaista mahtailua joka huokui amerikkalaisista dollaririkkaista vielä kymmenkunta vuotta sitten heidän Euroopan vaelluksillaan, oululaisen — kaupan ja humanismin vapauden edustajan — seurueeseen tuskin koskaan liittyi. Herra itse ei korostanut näkemyksiään, ei pyrkinyt olemaan

seurueensa keskipisteenä. Hän ei pitänyt pitkiä yksinpuheluita lounailla tai illallisilla Hitlerin, Papa Hemingwayn eikä muidenkaan keskeisten ihmisten tapaan vaikka vetikin puoleensa kuin Papa konsanaan Espanjan härkäturismissa.

En tietysti voi puhua koko hovista, taata sen käyttäytymistä. Jokaisen suurmiehen hovin varjopuolelle liittyvät omat fallstafit ja Metsäsianpään kantaveikot, ja varmaan Heikun arvokkaassakin hoviväessä oli dollaririkkaiden elkeitä; oli myös tšitsikoveja — aikamme kuolleiden sielujen ostelijoita, ja miksei silloin olisi ollut niiden myyskentelijöitäkin — mutta Oulun herraa itseään ei kukaan voinut syyttää suurmiesten helmasynneistä: näyttävyyteen pyrkivästä esiintymisestä, henkisestä komeilun halusta. Merikaupunkien porvarin muita ominaisuuksia hänessä oli riittävästi. Itse mukana olleena voin kertoa Oulun herrasta vain tämän yhden matkan ja sitä seuraavan syksyn ajalta. Hyvin tiedän senkin kuinka paljon on painoa näkemyksilläni: juuri saman verran kuin Punaisen ja mustan Julien Sorelin mielipiteillä.

Ja nyt kun kertomuksen ajaksi liityn Oulun herran seurueeseen, tunnen olevan Julien Hôtel de La Molessa ja otan vastaan abbé Pirardin nuhteet. »—Markiisi ei pidä töhertäjistä, muistakaa se, sanoi abbé; — vain töhertäjät ovat markiisista vastenmielisiä. Jos osaatte latinaa ja kreikkaa, tunnetaan egyptiläisten, persialaisten ynnä muiden historian, markiisi pitää teitä arvossa ja suojelee teitä. Mutta jos kirjoitatte sivunkin ranskaksi, erityisesti vakavista kysymyksistä jotka koskevat omaa yhteiskunnallista asemaanne ylempänä olevia seikkoja, markiisi sanoo teitä töhertäjäksi ja alkaa karsastaa teitä. Kun asutte ylhäisen herran talossa (minun tapauksessani se merkitsi että osallistuin samalle matkalle Oulun herran kanssa) teidän tulee myös muistaa mitä Castriesin herttua

sanoi d'Alembertistä ja Rousseausta: Nuo julkeavat puhua kaikesta, kuinka se on mahdollista, eihän niillä ole edes kolmentuhannen frangin korkotuloja.»

2.

Matkan muodollinen syy

Kilpavarustelun kolmannen ja neljännen vuosikymmenen taitteessa Moskova kutsui jälleen kerran »rauhantahtoisia, edistyksellisiä voimia» rauhanvaellukselle maahansa. Viimeiset kaksikymmentä vuotta se oli propagoinut »rauhaa» siinä missä länsiliittoutuneet »vapautta» korostetusti, ideologisesti väritettynä. Siitä oli ollut seurauksena aivan muuta kuin myötätuntoa Moskovaa kohtaan. Läntisen Euroopan enemmistö suhtautui varauksellisesti sen »rauhaan» ja »rauhankongresseihin».

Tällä kertaa oli suuri kokous. Kutsu koski poliittisia puolueita, kansalaisjärjestöjä, kirkollisia piirejä, tiedemiesten, taiteilijoiden, ay-liikkeen ja muiden »rauhanvoimien» edustajia. Mutta ei imperialisteja, pankkiireita, mahtiporvareita, kapitalisteja ynnä muita taantumuksen tahoja joihin Oulun herra oli aina saanut kuulla itsensä karsinoitavan rauhankokousten julkilausumissa. Heikäläisistä jokunen harva amerikkalainen liikemies oli jaksanut harrastaa moista rauhaa ja kulkea kokouksissa kuuntelemassa kuinka hänen kaltaisensa olivat syyllisiä maailman onnettomuuksiin. Muutama brittikapitalisti oli myös mukana, sieltä riittää charmikkaita originelleja tukemaan kaikkea mahdollista maan ja taivaan väliltä. Mutta ei Suomessa, ei muistakaan pohjoismaista eikä läntisen Euroopan kapitalisteista. Oulun herra halusi omalta osaltaan murtaa asenteet. Oli aika karistaa sitaatit molempien rauhasta ja vapaudesta. Aika oli

alkaa kuunnella myös Moskovaa, pelättiinpä sen aiheuttavan millaista vapautta tahansa.

Oululaisen seurue oli tällä kertaa tavallista kirjavampi. Ei ollut kyseessä joka keväinen Euroopan tai USA:n johonkin kulttuurikohteeseen suuntautuva ekskursion vaan rauhanvaellus. Hänen hallintoneuvostojensa ja johtokuntiansa herrat ritarit ja hyvät veljet, jotka puhdasoppisten synnittömien lailla näkivät kaiken hyvän luojaksi westernisoituneen demokratian ja Neuvostoliiton kommunismin taas sitä yksiselitteisesti uhkaavana paholaisena, saivat jäädä kotiin. Heitäkin siihen aikaan vielä oli hallintoneuvostoissa ja johtokunnissa vaikkei heidän mielipiteitään näkynyt herkästi itesesensuuria harjoittavassa lehdistössä. Julkisessa esiintymisessään he olivat oppineet — presidentin nuhteista — pitämään kätet nyrkissä housuntaskussa ja kiroamaan vain hihaansa. Kun mahtimies matkusti Kiinaan, silloin seurueeseen sopi kuulua vanhoja kunnan taantumuksellisia kommunismin karsastajia; ei tällä kertaa.

Hotelli Pääkaupunki oli Oulun herran Tabard Inn siitä lähtien kun maailmansota Suomen osalta päättyi ja hänkin vaihtoi tykistön patteriupseerin univormunsa siviilipukuihin ja tuli yliopistoon suorittamaan obligatorisen tutkinnon. Senaikaiset herrainpuvut, pellen puvut: takin hartiat oli levennetty olkatoppauksilla ja housunlahkeissa oli väljyyttä. Tämän muodin uskollisimman harrastajan Nikita Hruštševin ansiosta saatoimme ihailia sitä aina 60-luvulle saakka.

Noina vuosina Pääkaupunki oli Helsingin harvoja viihtyisiä hotelleita, ja kun siitä oli lyhyt matka rautatieasemalle, Heikku piti sitä Helsingin majapaikkanaan aina vuoteen 1972 saakka. Pääkaupungin portieri siirtyi tuolloin toiseen hotelliin, Societehen, ja vaikka rautatieaseman läheisyys ei enää merkinnyt mitään,

kaikki kun käyttivät finnairia, Heikku muutti portierin perässä.

Näinkin pienessä ystävät olivat näkevinään Oulun herran elämisen tekniikkaa. Hänelle portierin luottamus oli tärkeä kuin hyvät suhteet aviovaimoon ja maan lailliseen demokraattisesti valittuun hallitukseen.

Syyskuun toisen viikon alkaessa herra Heikku tuli Helsinkiin aamupäivän koneella ja majoittui Societehen. Kongressi oli alkanut Moskovassa jo perjantaina. Suurin osa suomalaisia oli matkustanut silloin — kaikki ne jotka arvostivat avajaistilaisuuksien juhlallisuuksia ja seisomista kasvot hymyssä, lasi kädessä. Oulustakin muut arvohenkilöt olivat jo matkustaneet. Kansanedustaja Lissu Kallio piti parempana matkustaa Heikun seurueessa. Hän oli perhetuttuja. Niin myös sosialistipappi ja kansanedustaja Enska mutta häntä ei noteerattukaan arvohenkilöksi.

Helsingissä matkaseuraan liittyivät muiden muassa kirjailija Kaksparta ja taidemaalari Sopenen. Kirjailija tunnettiin hovikirjailijana, pahansuovat kutsuivat häntä anekauppiaaksi. Kirjailija ja maalari olivat tehneet Oulun herran kanssa vuosikymmenen alussa matkan Neuvostoliittoon. Sen kohteena oli ollut tsaarien Venäjän pyhiin paikkoihin ja ikonitaiteeseen tutustuminen.

Kun kongressiin lähtijöitä oli useita, saattajien joukko oli lukuisa.

Hotelliin alettiin soitella Oulun lentokoneen laskeutumisen jälkeen. Innokkaimmat saattajat olisivat tulleet jo silloin Heikkua tervehtimään. Ja vaikka heidän olisi luullut ymmärtävän, ettei Heikku arvostanut näennäisasiantuntijoita ja näiden esityksiä, heillä oli kiire päästä tärkeilemään näkemyksillään. He kun olivat menneet täysin harhaan Heikun ymmärtämisessä: tämä näet kuunteli heidänkin puheitaan kiinnostuneen

näköisenä, sydämellisyyttä huokuen eikä paljastanut ajatuksiaan.

Tämän takia kaiketi niin monet halusivat osoittaa Heikulle poliittista kaukonäköisyyttään, toiset inhimillistä ymmärrystään, jotkut talouselämän kokeneisuuttaan ja kaikki — lämmitellä itseään Heikun säteilyssä.

Oululainen oli ilmoittanut tarjoavansa lounaan junan varhaisen lähdön takia puoli tuntia tavallista aikaisemmin. Hän pyysi portieria ottamaan saattajien ja matkaseuralaisten nimet ylös ja antamaan listan hovimestarille jotta tämä tietäisi kattaa pöydän. Itse hän livahti kaupungille.

Tämä Heikun uusi Tabard Inn oli Helsingin vanhimpia hotelleita. Lounas tarjottiin kreikkalaisessa salissa. Oliko Helsingissä yhä edelleen toiminnassa jokin toinenkin ravintola, jonka perinteet ulottuivat yhtä kauas menneisyyteen, sitä en tiedä, tuskin. Niin kuin en tiedä sitäkään mistä kreikkalainen sali oli saanut nimensä. Se ei voinut olla peräisin ajalta jolloin eräät suomalaisetkin kunnian miehet osallistuivat Kreikan vapaustaisteluun silloin kun Byron siellä rakasteli, runoili ja romantisoi.

Tai saattoi hyvinkin olla, sillä salissa oli Byronin kuvan vieressä oululainen Maximilian Myhrberg sikari suussa. Kunniapaikalla oli Valkoisen kenraalin muotokuva — Järnefeltin pateettinen maalaus jossa Mannerheim johtaa Tampereen valtaamista, niinikään sikari suussa.

Tähän samaan saliin Helsingforssin arvoherrat kokoontuivat syksyllä -17 pohtimaan Suomen suuriruhtinaskunnan vapauttamista vallankumouksellisesta Venäjästä. He olivat innokkaita keskustelijoita, polttelivat sikaria, maistelivat totia eikä mikään häirinnyt heidän rauhaansa ennen kuin Mannerheim kutsuttiin mukaan. Mannerheim oli juuri paennut sosiaalivallankumouksellisten demoralisoimasta Venäjän

armeijasta. Societen kreikkalaisessa salissa vallitsi idylli. Herrat kokoontuivat kuin klubilleen, pohtivat muodostettavan armeijan asepuukujen värejä, kauluslaattoja, tykistön punaisen housunsauman leveyttä. Mannerheim kuunteli aikansa, kumarsi ja lähti. Herrat pelästyivät ja valitsivat hänet hädissään paperilla olevan Valkoisen armeijan ylipäälliköksi.

Maalari Sopanen on kuvannut Mannerheimin kumarruksen ja lähdön eräässä taulussaan 60-luvun alussa, ja kun hän asetti sen näytteille, se herätti närää Helsingin hienoissa ihmisissä.

Kreikkalaiseen saliin on salaovi porttikongista. Mannerheimilla oli sen avain 20-luvulta lähtien. Siitä ovesta Suomen vastuulliset kulkivat syksyllä -40. Silloin joulukuussakin kun kenraali Talvela tuli Berliinistä. Täällä päätettiin tuolloin Suomen osallistumisesta Hitlerin sotavoimien rinnalla Barbarossan toteuttamiseen. Senkin taiteilija Sopanen on maalannut eikä sitäkään ole kelpuutettu tähän saliin. Ei silti, ei sitä ole kelpuutettu muuallekaan, lojuu yhä Sopasen ateljeessa.

Hyvissä ajoin ennen lounasta matkalle lähtijät ja saattajat olivat kokoontuneet salin ovelle. Hovimestari opasti jokaisen paikoilleen. Kaikki odottivat tuoliensa takana seisten katseet ovelle. Oululaisella oli avain salaoveen, hän pujahti siitä, nosti käden sydämelleen vapaamuurarien tervehdykseen, kumarsi ja rykäisi. Hän oli ilmaantunut kuin aave seinien läpi. Vain harvat tiesivät salaoven aukeavan Viaporin pommitusta Krimin sodan aikana esittävästä maalauksesta.

— Hyvät ystävät, juna ei odota, käydään pöytään.

Samassa kuusi valkotakkista ja -hansikkaista miestarjoilijaa aloitti veden ja viinin kaatamisen laseihin.

Hyvän miehen oikealla puolella istui delegaation johtaja, pitkän linjan rauhanpolitiikko, kolmatta kautta

eduskunnassa työskentelevä sosiaalidemokraatti rouva Signe, vasemmalla oululainen Lissu-rouva ja isäntää vastapäätä saattamaan tullut putkimiehestä urheilu- ja nuorisopolitiikan kautta ministeriksi noussut oululainen nuori mies.

Yleistä mielipidettä aina auliisti myötäilemällä ja kauniilla hymyllä hän oli päässyt nuorena pitkälle. Nyt hän oli hymynsä vanki. Missään mytologioissa ei ole kerrottu hänen kaltaisistaan, tarujen syntyäikaan heikäläisiä ei lie ollut. Kun huomaa saavuttavansa valtaa hymyilemällä kansalle ja niin kutsutulle yleiselle kansalaismielipiteelle, saa hymyillä kuolemaansa asti jos mielihäilyä säilyttää eikä silti pääse toisarvoista ministerin vakanssia korkeammalle. Eikä edes ministerinä voi tehdä muuta kuin olla mieliksi, hymyillä ja kumarrella joka suuntaan.

Ministerin oikealla puolella istui rouva Ines Moissila, lääkärintyötään pätevästi harjoittava määrätietoinen nainen. Hän halusi toimia Suomen menestyneiden miesten henkilöäkkärinä. Hän oli oppinut nainen mutta osasi olla näyttämättä sitä. Vaateliaisuutensa vaatimattomuuteen taitavasti piilottaen hän oli päässyt Helsingin monen herran henkilöäkkäriksi. Hän oli kylmän kaunis, ja pahat juorut vihjailivat että hän oli valmis kiipeämään vaikka pyly edellä puuhun saavuttaakseen lääkäri—potilassuhteen mahdollisimman usean Helsingin arvoherran kanssa. Sitä en tiedä, en usko ja minulla on mielenkiintoisempaakin kerrottavaa tästä seurueesta jonka piirissä kyseiset vihjailut tai niiden todentaminen eivät kuuluneet hyviin tapoihin.

Seurueen hovimaalari kutsui rouvaa madame Moitessieriksi, ja minusta taiteilija Sopasen ilmaisu kertoo lyhyesti jotakin olennaista rouva Moissilan kauneudesta ja luonteesta.

Hänen miehensä, hallintoneuvos Moissila-Moitessier istui Lissu Kallion vieressä. Hän oli sen ikäpolven suomalaisia jotka 1950-luvulla akateemisen tutkinnon suoritettuaan osasivat valita oikean puolueen jäsenkirjan ja nousivat nopeasti korkeampiin virkoihin kuin mihin heidän vastuuntuntonsa edellytti. Hän kukoisti, hänellä oli valtaa mutta hänkin oli valtansa vanki, tosin eri tavalla kuin nuori ministeri. Moissila söi leipänsä yhä itsevaltiaammaksi käyvän vanhuksen kädestä eikä uskaltanut nykyisin enää tehdä ainuttakaan itsenäistä ratkaisua ennen kuin sai tietää mitä presidentti ajatteli asiasta. Niinpä hän ei tehnytään muuta kuin nautti arvonantoa ja alkoholisoitui leppoisasti.

Signe-rouvan, valtuuskunnan johtajan vieressä istui — rouvan heikkoutena olivat nuoret miehet — ay-liikkeen nuori juristi. Hän paheksui Moissilan kaltaisten vanhojen miesten poliittista moraalittomuutta mutta myös isoveljen ikäisen puoluetoverinsa, ministerin hymypolitiikkaa. Hän koki oikeudentuntoaan loukatun ministeriä katsellessaan, nosti leukansa pystyyn ja tapaili kasvoilleen oikeudenjumalattaren paheksuvaa ilmettä. Siitä Signe sulii. Signe-rouva tiesi että pojan oppineisuus oli toistaiseksi suurempi kuin hänen omaksumiskykynsä. Mutta elämä opettaisi ehdotonta nuorta ay-juristia. Vuosi vuodelta nämä kaksi — lukeneisuus ja omaksumiskyky — vaihtaisivat hänessä paikkaa kuten vanhassa arabisadussa pirut ja enkelit.

Rouva henkilöäkärin vieressä istui kirjailija ja lehtimies Kaksparta. Pienissä maissa, pienillä kielialueilla — ainakin meillä Suomessa — hänen kaltaisiaan kirjailijoita on riittämiin. Kaksparta oli miehuutensa alkuvuosina julkaissut muutamia 150 liuskan kertomuksia. Arvostelu nosti ne psykologisiksi mestariromaaneiksi. Lähde alkoi kuivua mutta mestaruuden maine kasvoi. Pari runokokoelmaa ja joitakin toteavasti kirjoitettuja novelleita sieltä vielä

pulppusi. Ja kulttuuriesseitä Kaksparran monista matkakohteista. Novellit lämmitettiin tv-jutuiksi, proosa näyttämölle. Kymmeneen vuoteen Kaksparta ei ollut kirjoittanut riviäkään uutta, vain jonkin tv-jutun sekä kulttuuripolitiikkaa. Sitä tiheämmin hänen nimensä näkyi kulttuuripalstoilla. Hän antoi lausuntoja ajankohtaisista aiheista. Hän kirjoitteli tummista ja vaaleista naisista, kuinka miehet muka ihailivat tummia mutta naivatkin vaaleita tai kuinka eri vuosikymmenillä syntyneet ihmiset olivat kutka mistäkin turhautuneita.

Hän osasi puhua taitavasti 50-, 60- ja 70-lukulaisista. Naistenlehdille hän antoi haastatteluja »kaikista rakkaistaan» härskisti kaunistellen suhdettaan perheeseensä, mahtiöykkäreitä maireillen.

Häntä pidettiin psykologisen novellin arvostettuna mestarina. Niin taitavasti hän oli osannut käyttää hyödykseen julkista valhetta. Hän oli suosittu esitelmöitsijä, ja kun hän oli 60-luvulla valinnut yhteiskunnalliseksi näkemykseksen Oikeassa olevien politiikan, hänen ei toistaiseksi ollut tarvinnut esiintyä käännynnäisenä. Hän oli aina ollut presidentti Kekkonen, uuden ulkopolitiikan ja rehdin naapuriystävyyden, kannattaja.

Nykyisin hän oli itsekin hämmästynyt kaukonäköisyydestään. Kun inflaatio laukkasi hänen mielikuvituksensa. Hän piti itseään uuden ulkopolitiikan aamun miehenä: omasta mielestään hän oli ollut mukana — eikä silloin, 50-luvulla heikäläisiä ollut monia — jo opiskeluajoistaan lähtien. Tästä hän oli niin vakuuttunut että tuttavatkin pitivät sitä selviönä. Mielellään hän myös vihjaili luottamuksellisesta suhteestaan Tasavallan herra presidenttiin, johon tämän kertomuksen aikana suhtauduttiin korostetun kunnioittavasti ja pelokkaasti; aikana jolloin maireilijat ja perässähihtäjät rehoittivat.

Enskan, punaiseksi kardinaaliksi haukutun settlementtipapin vieressä istui taidemaalari Sopanen. Hän oli työhullu ja hyvään uskoja. Mutta hänen uskonsa ei ollut häntä pelastanut niin kuin Enskaa: mitä enempi hän maalasi, sitä huonommin taulut menivät kaupaksi. Eikä arvostus noussut iän mukana, päinvastoin. Oulun herra oli ainoita joka vielä jaksoi uskoa hänen taiteeseensa ja osti sitä säännöllisesti; maalautti — antoi hyväntahtoisesti — Sopasen maalata muotokuvaansa.

Pöydän molemmissa päissä istui vähemmän tärkeitä matkalle lähtijöitä, minä heidän joukossaan. Rauhanliikkeen johtohenkilöitä ja kommunistinen ay-toimitsija. Ja saattajia ja saattajien saattajia. Oli eduskuntatoimittaja, Oulun herran vapaamuurariystävä, Oulun taidemuseon johtajatar, paastoystävä, Neuvostoliiton lähetystön edustaja, APN:n toimittaja, biodynaamisen ruokavalion ja vihreän aallon profeetat.

3.

Heikun lounaspuhe, evästely Moskovaan

Seurue oli selvittänyt savustetun lohien ja korvasienet. Lämmin ruoka tuotiin pöytään. Oululainen ei koskaan keskeyttänyt jumalanantimen nauttimista — nyt oli sorsaa — heti ensimmäisten suupalojen jälkeen, ei vielä silloinkaan kun lautasilla alkoi liha olla vähissä ja tarjoilija oli toisen kerran täyttänyt viinilasit.

Hän kilisti. nousi vasta sitten kun lautaset oli tyhjät.

HEIKKU. Matkatoverit ja saattajat. Sukupolven iän verran on vettä virrannut Oulujoessa sotiemme ankarista vuosista.

Oulujoki oli Heikun elämässä tärkeä. Sen virtaus ei ainoastaan mitannut hänelle aikaa vaan myös elämää. Joen hän piti mielessään ja orientoitui sen mukaan, liikkui pa missä päin maailmaa tahansa.

HEIKKU. Ja niin raskas kuin se kärsimyksen, kuoleman ja ihmisyyden säästöliekillä kitunut aika olikin, tuskin olemme kyenneet ottamaan siitä mitään uutta opiksemme. On toistunut aikaisempien suursotien jälkeinen kuvio: voittajat ovat pyrkineet hyödyntämään voittoa, valjastaneet maailmankatsomuksensa sitä palvelemaan. Edellisiin sodanjälkeisiin aikoihin verrattuna uutta on ollut kilpavarustelu uusilla ilmestyskirjan aseilla. Elämme uudenlaisen rauhan aikaa, ydinaseiden rauhaa. Ja kohtalotar kehää, kutoo lankaa elämämme kankaaseen.